

Landets kommuner

Deres ref.:
Vår ref.: 22/46741-1
Saksbehandler: Olav Oxholm
Dato: 06.10.2022

Vilkår og rutiner for oppmøte, ruskontroll og gjennomføring av samtaler hos rådgivende enhet for russaker.

Helsedirektoratet viser til brev sendt til alle landets kommuner av 17.06.22 om: *Vilkår og rutiner for oppmøte og ruskontroll hos rådgivende enhet for russaker*. Som følge av ny lovforklning som gjelder det rettslige grunnlaget for vilkår om prøvetaking (rusmiddeltesting) ved rådgivende enhet, sendes det med dette ut nytt brev med oppdatert informasjon.

I dette brevet besvares også følgende punkt:

- Rutiner for gjennomføring av nødvendige samtaler og undersøkelser for å sikre at behov og krav på helse- og øvrige velferdstjenester ivaretas.

Dette brevet erstatter brev utstedt 17.06.22.

Oppsummeringspunkter

Vilkår om oppmøte for rådgivende enhet

- Oppmøte ved rådgivende enhet for russaker anses ikke som helsehjelp, men som en strafferettslig reaksjon. Det betyr at oppmøte ikke skal nedtegnes i pasientjournal.
- Vilkåret om oppmøte med samtale er oppfylt etter at bruker/pasient har møtt en gang.

Vilkår om ruskontroll

- Prøvetaking som følger av påtaleavgjørelse eller dom skal tas som sanksjonær prøve og følge [Prosedyrer for rusmiddeltesting – Veileder.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#).
- Påtalemyndigheten ved lokalt politi er rekvirent av rusmiddelprøvene. Rådgivende enhet har ansvar for gjennomføring av rusmiddelprøve, mens melding om prøvesvaret

Helsedirektoratet

Avdeling kommunale helse- og omsorgstjenester
Olav Oxholm

Postboks 220 Skøyen, 0213 OSLO • Besøksadresse: Vitaminveien 4, Oslo • Tlf.: (+47) 47 47 20 20
Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

går direkte fra laboratoriet til rekvirent (påtalemyndigheten ved politiet). Den som gjennomfører rusmiddeltestingen, skal ikke samtidig ha vedkommende i behandling.

Finansiering

- Finansiering av rusmiddeltesting hos rådgivende enhet er sendt politisk ledelse for avklaring.

Bakgrunn

Stortinget vedtok 7. juni 2021 ny § 3-9 b i lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (hol.).¹

Denne lyder:

Kommunen skal ha en rådgivende enhet for russaker. Denne enheten skal ha ansvaret for å møte personer når oppmøte for enheten er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon, inkludert gjennomføre ruskontroll etter straffeloven § 37 første ledd bokstav d dersom det er satt som vilkår.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om den rådgivende enheten, blant annet om organisering og tjenestens innhold, inkludert formidling til og samhandling med andre tjenester og om kommunens behandling av opplysninger i slike saker.

Regjeringen Solberg varslet kommunene om etablering og kompensasjon av rådgivende enheter for narkotikasaker i Kommuneproposisjonen fra mai 2021. For budsjettåret 2022 ble kommunene kompensert med 100 mill. kroner i rammetilskuddet over kommunal- og distrikts departementets budsjett for etablering av enhetene.

Det pågår en rettsutvikling knyttet til straffereaksjoner for eget bruk og besittelse av narkotika. Riksadvokaten har i brev av 13. mai 2022 gitt retningslinjer for politiets behandling av saker som gjelder rusavhengige personers befatning med narkotika til eget bruk. Bakgrunnen er tre avgjørelser som ble avsagt av Høyesterett 8. april i år. Dommene får betydning både for straffeutmåling, vurderingen av forholdsmessighet ved bruk av tvangsmidler og anmeldelsespraksis for rusavhengige.² Den pågående rettsutviklingen vil påvirke fremtidig praksis knyttet til illeggelse av vilkår om oppmøte hos rådgivende enhet for russaker.

¹ Se forarbeider til bestemmelsen: Innstilling 612 L (2020-2021) og Prop. 92 L (2020-2021).

Vilkår om henholdsvis oppmøte og ruskontroll

Påtalemyndigheten og domstolen kan sette vilkår om henholdsvis oppmøte for rådgivende enhet for russaker, samt vilkår om gjennomføring av ruskontroll. Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-9b gir kommunen ansvar for både oppmøte til samtale ved rådgivende enhet for russaker og rustesting ved samme enhet. Ansvarer omfatter å *møte* personer når oppmøte for enheten er satt som vilkår for påtaleunntatelse⁴ eller betinget dom, jf. straffeloven § 37 første ledd, bokstav k. Enheten skal også *gjennomføre ruskontroll* etter straffeloven § 37 første ledd, bokstav d, dersom det er satt som vilkår.

Dersom det er uklarheter og oppstår spørsmål som handler om selve vilkåret for oppmøte eller vilkåret om ruskontroll, må dette rettes til påtalemyndigheten i det enkelte politidistrikt.

Rutiner for henholdsvis oppmøte og ruskontroll ved rådgivende enhet for russaker

Enheten er en helse- og omsorgstjeneste, og forsvarlighetskravet gjelder. Samtidig er vilkår om henholdsvis oppmøte og vilkår om ruskontroll ilagt av påtalemyndigheten eller av domstolen som en strafferettslig reaksjon. Det betyr at gjennomføring hos enheten – av de vilkårene påtalemyndigheten eller domstolen har satt (om oppmøte og eventuell testing) – ikke er helsehjelp.

Innkalling til oppmøte hos rådgivende enhet for russaker

Kommunen må informere lokal påtalemyndighet ved politidistriktet om kontaktopplysninger til rådgivende enhet for russaker.

Påtalemyndigheten formidler informasjon om at en person er ilagt vilkår til enheten i kommunen, og enheten kaller personen inn til oppmøte og eventuelt til ruskontroll. Innkalling til oppmøte skal være skriftlig, men enheten kan også forsøke å oppnå kontakt på telefon og i helt særskilte tilfeller benytte oppsøkende virksomhet.

Om oppmøte hos rådgivende enhet for russaker

Vilkåret om møte hos rådgivende enhet er oppfylt når vedkommende har møtt opp til samtale en gang. Oppmøte skal være personlig, men kan unntaksvis, i særskilte tilfeller, gjennomføres digitalt for eksempel der det er lange avstander.

Helse- og omsorgstjenesteloven bygger på oppholdsprinsippet, som betyr at kommunen har ansvar for de som oppholder seg i kommunen. Det betyr at en person kan møte opp ved enheten i den kommunen der vedkommende oppholder seg, som kan være en annen kommune enn der vedkommende er folkeregistrert. Politiet har ansvar for å sende informasjon om vilkår til rett kommune.

Det å gi generell informasjon om risiko og helsefare ved rusmidler som er allment tilgjengelig anses ikke som helsehjelp. Oppmøte hos enheten skal derfor ikke nedtegnes i pasientjournal, men registreres på annen måte i et administrativt system. Kommunen beslutter selv hvilket administrativt system oppmøte skal lagres i. Det er tilstrekkelig å notere om vilkåret om oppmøte er oppfylt eller ikke i det administrative systemet. Eksempel på slikt administrativt system kan være kommunens postjournalssystem eller saksbehandlingssystem. Informasjonen skal lagres i henhold til de krav som gjelder for personsensitive opplysninger.

Hvis personen samtykker til det, kan rådgivende enhet også tilby helsehjelp og individrettet oppfølging av personens rusmiddelbruk. Den helsemessige oppfølgingen i etterkant kan gjennomføres av rådgivende enhet for russaker, men det anbefales at det gjennomføres av andre tjenestetilbud, eventuelt andre personer i kommune eller spesialisthelsetjenesten. Det som gis av helsehjelp nedtegnes i pasientjournal på vanlig måte. Oppfølging av rusproblemer bør gjennomføres i tråd med Helsedirektoratets veileder [Sammen om mestring](#)³ eventuelt

³ https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/sammen-om-mestring-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne/Lokalt%20psykisk%20helsearbeid%20og%20rusarbeid%20for%20voksne%20%E2%80%93%20Veileder.pdf/_attachment/inline/739b0cbe-9310-41c7-88cf-c6f44a3c5bfc:8f8b02ae7b26b730d27512d01420ec947d5ead97/Lokalt%20psykisk%20helsearbeid%20og%20rusarbeid%20for%20voksne%20%E2%80%93%20Veileder.pdf

[henvisningsveilederen](#)⁴.

Videreformidle opplysninger til påtalemyndigheten om oppmøte

Det er påtalemyndigheten sin oppgave å kontrollere om vilkår er brutt og om dette eventuelt skal få ytterligere strafferettslige konsekvenser. Rådgivende enhet skal melde til påtalemyndigheten i politidistriktet dersom personen ikke har møtt ved enheten. Dersom oppmøte skjer i henhold til vilkår, er det ikke behov for å melde om dette.

Meldinger til påtalemyndigheten skal skje på samme måte som personsensitive opplysninger overføres til personer/enheter utenfor den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Dette kan skje via brev, sendt enten per post eller via Altinn. Dersom brev sendes via Altinn må kommunen ha opprettet egen virksomhet i Altinn. Hjemmel for videreformidling av opplysninger til påtalemyndigheten er helse- og omsorgstjenesteloven § 3-9b.

Det er ikke hjemmel for videreformidling av helseopplysninger (knyttet til eventuell helsehjelp som gis ved eller utenfor enheten) til påtalemyndigheten,⁵ med mindre pasienten eller brukeren samtykker til det.⁶

Ruskontroll

Ruskontroll kan også i noen tilfeller settes som vilkår for påtaleunntatelse eller betinget dom. Pålegg om ruskontroll hos rådgivende enhet er ikke basert på en helsefaglig vurdering, men ilagt som en strafferettslig reaksjon. Sanksjonære prøver er ikke helsehjelp eller medisinske prøver. Påtalemyndigheten i politiet bestemmer at ruskontroll skal utføres, og er derfor rekvirent og mottaker av prøvesvar. Det presiseres at rekvirent (påtalemyndigheten) avgjør prøvemetode og hva det skal analyseres for.

Rådgivende enhet har ansvar for å sørge for *gjennomføring av ruskontrollen*. Dette betyr at enheten har ansvar for at prøvetakingen gjennomføres forsvarlig og i henhold til prosedyre for

⁴ <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/henvisningsveileder>

⁵ Denne informasjonen er underlagt taushetsplikt jf. helsepersonelloven § 21.

⁶ Jf. unntak fra taushetsplikt i helsepersonelloven § 22.

sanksjonære prøver. Det vises til [Prosedyrer for rusmiddeltesting – Veileder.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#)⁷.

Med sanksjonære prøver menes prøver hvor positivt analyseresultat alene kan føre til alvorlige sanksjoner eller til tap av tilbud og/eller rettigheter. Rusmiddeltesting er satt som vilkår for påtaleunntatelse etter straffeloven § 37 bokstav d, jf. straffeprosessloven § 69, eventuelt som vilkår for en betinget dom etter straffeloven § 37 bokstav d. Resultatet av prøven kan medføre sanksjoner. Det betyr at rusmiddeltesting ved enheten må tas som sanksjonær prøve.

Nettsiden **farmakologiportalen.no** angir oppdatert informasjon om hvilke laboratorier som utfører rusmiddelanalyser.

Rekvirent (påtalemyndigheten i politiet) har ansvar for å informere prøvegiver om prøvetakingen. Informasjonen må blant annet inneholde hvordan prøvetakingen skal skje, at prøven er sanksjonær, samt omfanget og hyppighet av prøvetakingen. Rådgivende enhet må også få denne informasjonen for å kunne gjennomføre ruskontrollen. I tillegg må rekvirent (påtalemyndigheten i politiet) informere prøvegiver om hvilke konsekvenser det kan få dersom rusmidler påvises, hva som skjer dersom vedkommende unnlater å møte til ruskontroll og om det er flere enn rekvirenten som skal motta kopi av prøvesvaret. Påtalemyndigheten i det enkelte politidistrikt kan kontaktes dersom det er spørsmål om selve vilkåret for ruskontroll.

Prøvesvar sendes direkte fra laboratoriet til rekvirent (påtalemyndigheten i politiet). Dette betyr at rådgivende enhet ikke nødvendigvis får vite resultatet av prøven. Andre opplysninger om gjennomføring av ruskontroll (dato, type test osv.) skal ikke lagres i journal, men lagres ved enheten i et administrativt saksbehandlingssystem etter gjeldene regler for sensitive personopplysninger.

Enheten anbefales å ta kontakt med laboratorier for nærmere råd og veiledning om sanksjonære prøver, samt for oversendelse av eventuelt utstyr for prøvetaking. Dersom

⁷https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/rusmiddeltesting/Prosedyrer%20for%20rusmiddeltesting%20%E2%80%93%20Veileder.pdf/_attachment/inline/d439cde8-9f43-41fa-a517-e48dd70538d5:59987fc73bc57bab3fa76396f42c5cd3936dd996/Prosedyrer%20for%20rusmiddeltesting%20%E2%80%93%20Veileder.pdf

prøvetaking skjer hos fastlegekontor etter avtale med kommunen må det presiseres at dette ikke kan føres i pasientjournal. Det må presiseres at det ikke kan føres i pasientjournal at prøve er tatt. Helsepersonell som har vedkommende i behandling eller har en nær relasjon til vedkommende kan ikke pålegges ta prøvene. Pasientens fastlege er derfor ikke egnet prøvetakingssted.

Rusmiddeltesting av personer under 18 år

Ungdom mellom 15 og 18 år kan også pålegges både oppmøte og rusmiddeltesting ved enheten som vilkår for påtaleunntatelse eller betinget dom.

Helsepersonelloven § 12 tredje ledd pålegger lege, sykepleier, helsesekretær eller bioingeniør å foreta rusprøve av personer under 18 år der politiet anmoder om det. Det samme står nå i helse- og omsorgstjenesteloven § 3-9, som ikke er avgrenset til alder.

Overnevnte helsepersonell har ikke plikt til å foreta undersøkelser av en person under 18 år som helsepersonellet har til behandling (se helsepersonelloven § 12 fjerde ledd, nr. 2). Kommunen må sørge for at helsepersonell er klar over dette. Hovedbegrunnelsen for dette unntaket er å ivareta tillitsforholdet mellom pasient og behandler. Kommunen bør derfor sørge for det samme for personer over 18 år, altså at helsepersonell ikke gjennomfører ruskontroll for pasienter som er hos helsepersonellet til behandling.

Kompetanse i rådgivende enhet for russaker

Gitt de rådgivende enhetenes mandat og oppgaver er det viktig at kommunen tilstreber en tverrfaglig kompetanse i, eller tilknyttet enheten/funksjonen. Dette inkluderer også brukererfaring. Relevant utdanningsbakgrunn vil være helse- og sosialfaglig og psykologisk kompetanse; med utdanning som sosionom, sykepleier, vernepleier eller psykolog. I tillegg bør enheten knytte til seg brukererfaring, samt barnevernsfaglig kompetanse ved møter med personer under 18 år. Personellet bør ha god kompetanse innen områder som motivasjon og endring, og "samtalet som verktøy". Personellet bør ha god oversikt over det samlede helse- og sosialfeltet i kommunen, inkludert tverrfaglig spesialisert rusbehandling og tiltak i regi av ideelle og frivillig aktører og organisasjoner.

Gjennomføring av samtale etter vilkår for påtaleunntatelse ved rådgivende enhet for russaker

Planlegge møtet:

- Innkalling til oppmøte skal være skriftlig, men enheten kan også forsøke å oppnå kontakt på telefon og i helt særskilte tilfeller forsøke å benytte oppsøkende virksomhet (for eksempel der hvor personen er fulgt opp/kjent av oppsøkende virksomhet fra tidligere).
- Enheten bør tilstrebe at det er kort tid mellom oppmøtepålegget og selve gjennomføring av møtet.
- Flexibilitet i oppmøtested: enheten kan vurdere å gjennomføre møtet utenfor enhetens kontor, eksempelvis på nøytral arena. Ved store avstander og lang og kostbar reisevei kan teknologiske løsninger/digitalt oppmøte vurderes.

Selve møtet:

- Selv om oppmøte i rådgivende enhet er en strafferettslig reaksjon, bør møtet gjennomføres som en samtale med vekt på samarbeid og relasjonsbygging. Se nyttige tips for metode om slike samtaler her:
 - <https://korusoslo.no/motiverende-intervju/>
 - <https://www.helsedirektoratet.no/tema/motiverende-intervju-mi/motiverende-intervju-som-metode>
 - <https://www.rusreform.no/nyheter/2022/1/4/10-rd-for-ha-gode-samtaler-med-ungdom-om-rus>
 - <https://rusinfo.no/bekymret-for-noen/>
- Enheten informerer først kort om at vedkommende er der som følge av en betinget påtaleunntatelse eller dom, og at enheten har taushetsplikt.
- Deretter skal enheten gi vedkommende kunnskapsbasert informasjon om virkninger og risiko ved bruk av ulike rusmidler, samt trygg bruk av rusmidler. Se utfyllende informasjon her:
 - www.rusinfo.no
 - www.weedensenteret.no
- Enheten skal informere om ulike tjenestetilbud og frivillige hjelpetilbud som finnes i kommunen og i spesialisthelsetjenesten.

- Dersom personen ønsker videre helsehjelp, må rådgivende enhet gi tilstrekkelig informasjon slik at vedkommende kan ta et informert valg om helsehjelpen. Rådgivende enhet skal da henwise/ lose personen videre. Helsehjelp er basert på samtykke, og vil medføre undersøkelser, kartlegging når det gjelder bruk av rusmidler, livssituasjon og eventuelle andre hjelpebehov. Se mer informasjon om ulike ordninger og hjelpetilbud her:

- <https://www.helsenorge.no/rus-og-avhengighet/hjelp-med-rusproblemer/>
- <https://www.helsedirektoratet.no/tema/rus-og-avhengighet>

Etter møtet:

- Rådgivende enhet skal informere påtalemyndigheten dersom vedkommende ikke møtte opp til samtalen.

Støtte til implementering av rådgivende enhet for russaker

Kommunene kan få råd og veiledning av statsforvalterne og kompetansesentrene på rusfeltet.

Statsforvalterne har fått følgende oppdrag i punkt 3.1.3.2.1: *Statsforvalteren skal i 2022 samarbeide med kompetansesentrene rus om å bistå kommunene ved implementering av rådgivende enhet for russaker, jfr. lovvedtak 148 (2020-2021) og Prop. 1 S (2021-2022)*⁸.

Korusene er i oppdragsbrev 2022 gitt følgende oppdrag i punkt 2.2: *KORUS skal, i samarbeid med statsforvalterne, bistå ved implementering av rådgivende enheter for russaker i kommunene, jf. lovvedtak 148 (2020-2021) og Prop. 1 S (2021-2022).*

Korusene kan kontaktes for videre råd og veiledning rundt innholdet i samtalen.

Finansiering av rusmiddeltesting hos rådgivende enhet er sendt politisk ledelse for avklaring.

Spørsmål kan rettes til KORUS eller Statsforvalter i deres region, eller til Helsedirektoratet ved:

Anette Jørve Ingjer:

Anette.jorve.ingjer@helsedir.no

Olav Oxholm:

Olav.oxholm@helsedir.no

⁸ <https://styringsportalen.statsforvalteren.no/2022/styringsdokumenter/>

Vedlegg:

Forslag til innkalling til rådgivende enhet for russaker.

Vennlig hilsen

Helga Katharina Haug e.f.
avdelingsdirektør

Olav Oxholm
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk

Kopi:

ALLMENNLEGEFORENINGEN
DEN NORSKE LEGEFORENING
Fellesorganisasjonen for
barnevernspedagoger, sosionomer,
vernepleiere og velferdsvitere
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET
Kompetansesenter rus - region øst (KoRus-Øst)
Kompetansesenter rus (KoRus) - region Oslo
Kompetansesenter rus (KoRus) - region Midt-
Norge
Kompetansesenter rus (KoRus) - region Nord-
Norge
Kompetansesenter rus (KoRus) - region sør
Kompetansesenter rus (KoRus) - region vest
Bergen
Kompetansesenter rus (KoRus) - region vest
Stavanger
KS-KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON
NORSK PSYKOLOGFORENING
Norsk Sykepleierforbund
Oslo universitetssykehus HF, Nasjonal
kompetansetjeneste for tverrfaglig spesialisert
rusbehandling (TSB)
Politidirektoratet
Riksadvokaten

RKBU Midt-Norge - Regionsenter for barn og unges psykiske helse
RKBU Nord - Regionalt kunnskapssenter for barn og unge
RKBU Vest - Regionalt kunnskapssenter for barn og unge
STATSFORVALTAREN I MØRE OG ROMSDAL
STATSFORVALTEREN I AGDER
STATSFORVALTEREN I INNLANDET
STATSFORVALTEREN I NORDLAND
STATSFORVALTEREN I OSLO OG VIKEN
STATSFORVALTEREN I ROGALAND
STATSFORVALTEREN I TROMS OG FINNMARK
STATSFORVALTEREN I TRØNDELAG
STATSFORVALTEREN I VESTFOLD OG TELEMARK
STATSFORVALTEREN I VESTLAND
Sykehuset innlandet HF, Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse (ROP)
PILAR: KOMPETANSETJENESTEN FOR PSYKISK HELSE OG BARNEVERN

Mottaker

Kontaktperson

Adresse

Post

Landets kommuner

Innkalling til rådgivende enhet for russaker

Du kalles med dette inn til oppmøte hos rådgivende enhet for russaker.

Dato:

Klokkeslett:

Sted:

Kontaktperson ved rådgivende enhet:

Ta kontakt dersom tidspunktet ikke passer.

Du har fått vilkår fra politiet om å møte til samtale hos rådgivende enhet for russaker i kommunen.

Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-9 b sier at kommunen skal ha en rådgivende enhet for russaker. Denne enheten er ansvarlig for å møte deg fordi oppmøte for enheten er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon.

I samtalen vil du få informasjon, råd og veiledning om skadevirkninger og sikker bruk av rusmidler, og hvilke tilbud om oppfølging og helsehjelp kommunen eller spesialisthelsetjenesten kan gi deg dersom du ønsker det.

Dersom du ikke møter til avtalen, er kommunen forpliktet til å melde tilbake til politiet om at du ikke har møtt.

Dersom rusmiddeltesting er satt som vilkår i din sak, er enheten pålagt å gjennomføre dette etter straffeloven § 37 første ledd bokstav d. Kommunen er må også forpliktet til å melde manglende oppmøte eller positiv rusprøve til politiet.

Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-9 b sier at kommunen skal ha en rådgivende enhet for russaker. Denne enheten er ansvarlig for å møte deg fordi oppmøte for enheten er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon.